

Verklaring namens de Protestantse Kerk over Luther en de Joden
Trinette Verhoeven, preses Lutherse synode binnen de Protestantse Kerk
11 april 2016

Luther en de Joden

Luther heeft dingen over Joden gezegd die zonder meer een zwarte bladzijde in zijn geschiedenis en dus ook in de geschiedenis van de lutherse kerken vormen. Lutheranen worstelen met dit deel van hun geschiedenis. Luther heeft ook mooi dingen gezegd. De boodschap van Luther over de rechtvaardiging van de mens door het geloof alleen heeft velen een bevrijdend inzicht in het evangelie gegeven. De betekenis hiervan is nog steeds actueel. De lutherse theologie en misschien wel de christelijke theologie heeft wel een ontwikkeling doorgemaakt. Over de wet zijn wij anders gaan denken. Dat heeft zeker ook met de recente geschiedenis van de tweede wereldoorlog te maken. Wij zijn 'de wet' anders gaan bekijken door de Joodse inzichten die wij in contacten met het Jodendom leerden kennen, en we hebben ook bij Luther zelf andere aspecten van het spreken over de wet ontdekt. Ook die inzichten waren verloren geraakt in de geschiedenis.

Antisemitisme

Luther heeft een onfrisse kant. Wat hij over Joden heeft gezegd, kan absoluut niet. We komen er niet door te zeggen dat het antisemitisme wortelt in een lange Europese geschiedenis. Luther heeft hierin een akelige rol gespeeld. Wij wijzen zijn verschrikkelijke uitlatingen over Joden dan ook met klem af. Na de Tweede Wereldoorlog is de Lutherse Kerk in Nederland zich er goed van bewust geweest, dat het bij een simpele afwijzing van het gedachtegoed van Luther in deze niet kon blijven; zij is een van de oprichters van een Europese Commissie voor de Kerk en het Joodse Volk geweest. Deze commissie brengt 25 Europese lutherse kerken bijeen. In deze commissie is de viering van 2017 en het duistere verleden al in 2011 aan de orde geweest. De commissie benadrukt de eenheid van oude en nieuwe testament en de noodzaak van kennis van de Joodse exegese als kritisch tegenover van het eigen gedachtegoed.

Jubileum

Wij beseffen dat het jubileum van 2017 opnieuw vragen oproept. De lutherse kerk in Nederland heeft nooit afzonderlijk en openlijk afstand genomen van Luthers gedachtegoed in deze zaak. Dat betekent niet dat er geen aandacht voor was. In de Lutherse Wereldfederatie is er van Nederlands Lutherse zijde steeds aandacht gevraagd voor de Joodse wortels van het Christendom, en de positieve stappen die door de Lutherse Wereldfederatie in gesprek met de Joodse wereldgemeenschap zijn gezet zijn van harte, zij het niet in separate uitspraken van de Lutherse synode, begroet. Wereldwijd is er in lutherse kring aandacht geweest voor antisemitisme bij Luther. Zo zijn er in 1983 naar aanleiding van het jubileum van de 500ste geboortedag van Luther gesprekken gevoerd tussen de Lutherse Wereldfederatie en de Joodse wereldgemeenschap. Deze gesprekken, die in Stockholm gevoerd werden, hebben geleid tot een gezamenlijke verklaring waarin de integriteit en waardigheid van elkaars geloofsgemeenschappen werden bevestigd. Daarbij

werd de wederzijdse verplichting op zich genomen om iedere vorm van racisme en religieuze vooroordelen te bestrijden, alsook volle geloofsvrijheid te bevorderen. Lutheranen hebben aangegeven zich er voor in te willen zetten dat lutherse theologie niet opnieuw gebruikt zal worden voor antisemitisme. Dat betekent ook een kritische doordenking van de eigen erfenis. Een verdere inventarisatie van belangrijke uitspraken van lutherse kerken is te vinden in het Dossier Luther en de Joden (website Protestantse Kerk)

Gezamenlijke erfenis

In dit verband is het goed de conclusie van toen te onderstrepen dat Joden en Lutheranen met de profeten van Israël een gezamenlijke erfenis delen. De profeten inspireren ons om aan een wereld te werken waarin oorlog niet meer dreigt, armoede en honger niet meer bestaan en geweld en vooroordelen worden overwonnen. Dat komt heel dicht bij de intentie van onze kerkorde, die verwoordt, dat de Protestantse Kerk geroepen is gestalte te geven aan haar onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël. Protestantse Kerk Sinds 2004 bestaat de Lutherse Kerk in Nederland niet meer; haar gemeenten gingen op in de Protestantse Kerk Nederland. In deze kerk wordt de band met Luther niet door iedereen op dezelfde manier gevoeld. 2017 wordt eerder beleefd als de mogelijkheid om na te denken over 500 jaar protestantisme dan als de herdenking van de proclamatie van de 95 stellingen door Luther bij de slotkapel in Wittenberg. Als voortzetting van de Lutherse Kerk weet Protestantse Kerk zich deel van een lutherse geschiedenis die zijn zwarte bladzijden kent. Geconfronteerd met antisemitisme zal zij zich daartegen keren. We hebben de kerk leren kennen als een kerk die zich steeds moet reformeren. Ecclesia semper reformanda leerde Karl Barth. In de multireligieuze, multiculturele context van Nederland in het huidig tijdsgewricht is het ondenkbaar dat wij ons als in isolement zouden ontwikkelen en reformeren. Wij begroeten medechristenen, onze Joodse partners en vertegenwoordigers van andere religies om in dialoog de naam van God te spellen in deze tijd.

file:///home/chronos/u-a8ab08d00075117dd65fc93dc7ccd409611f5c8a/Downloads/Luther%20en%20de%20Joden%20(1).pdf